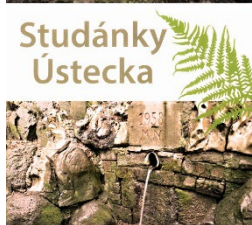

Studánky Ústecka

Filipová L., Kroufek R. et al. (2018): Studánky Ústecka. – Ed. pULec – První ústecké environmentální centrum, z.s., Ústí nad Labem. 48 pp. ISBN 978-80-86475-41-7. Náklad 250 výtisků.

Roku 2018 vyšla menší a nenápadná publikace se stručným názvem Studánky Ústecka. Je výstupem z projektu Za tajemstvím ústeckých studánek, který finančně podpořilo Statutární město Ústí nad Labem v rámci programu Zdravé město. Přináší přehled 22 nejvýznamnějších studánek a pramenů ve městě Ústí nad Labem a v jeho blízkém okolí. Tento zajímavý a prospěšný nápad si vzalo za svůj ústecké ekologické centrum pojmenované pULec – První ústecké environmentální centrum. Zmapovat a popsat současný stav studánek a pramenů Ústecka se podařilo díky spolupráci několika málo nadšenců s Muzeem města Ústí nad Labem a sdružením Středohoří sobě během asi jednoho roku. Část z nich byla téměř zapomenuta a pustla, některé byly dokonce postupně zasypávány odpadem. Bližší informace o průběhu mapování jednotlivých studánek a pramenů, které probíhalo především v roce 2018, může případný zájemce najít na stránce Facebooku založené k tomuto projektu (<https://www.facebook.com/usteckestudanky/>). Autoři publikace se zde tématu věnovali ještě v následujícím roce.

Téma regionálního průzkumu a mapování studánek a pramenů není nové a zájem veřejnosti o tyto vodní prvky v krajině v posledních desetiletích určitě roste. Přesto je ale na místě stručně připomenout přírodovědecké obci to podstatné z novodobé historie jejich mapování a obnovy. Nemalý zájem vyvolala celostátní ochranná akce „Otvírání studánek“ probíhající probíhala v minulém politickém režimu pod hlavičkou organizací ochrany přírody. Ta našla časem odezvu u řady nadšenců či místních občanských iniciativ, které se v různých částech České republiky věnovaly mapování i praktické obnově studánek – slavných, i těch téměř neznámých. I díky tomu bylo v České republice v posledních čtyřech desetících let vydáno téměř dvacet takto zaměřených regionálních publikací většího i menšího rozsahu. V roce 1998 vyšla rozsáhlá monografie P. Kovaříka nazvaná Studánky a prameny Čech, Moravy a Slezska (ed. Nakladatelství Lidové noviny). Zájem veřejnosti o studánky a prameny se tím ještě podnítil a v určitém smyslu jej završila (byť jde o dlouhodobou a nekončící činnost) celostátní kampaň „Zachraňme studánky“, kterou vedlo Sdružení mladých ochránců přírody při Českém svazu ochránců přírody (ČSOP) od přelomu tisíciletí po řadu let. Od roku 2008 do současnosti provozuje spolek Mladí ochránci přírody web nazvaný Národní registr pramenů a studánek Ten představuje největší přehled studánek, pramenů a studní (podrobně na <https://www.estudanky.eu/>). (Jde vlastně o rozšířený výsledek zmíněné celostátní kampaně a zároveň její pokračování.) Tato data jsou od roku 2011 propojena s internetovým mapovým portálem Mapy.cz, což popularizaci jednotlivých studánek velmi prospělo. Na uvedené celostátní projekty a databáze navazuje recenzovaná publikace. Stojí za zmínku, že v Ústeckém kraji, resp. v severozápadních Čechách jde zřejmě o ojedinělý počín. Pro úplnost k tématu ještě uvedme, že v současnosti probíhá v celém našem státě v rámci „Programu 2025 Lesy pro život“ státního podniku Lesy České republiky obnova 300 studánek.

Co napsat k samotné publikaci? Šikovně vybraný krátký úvodní text (jde o výňatek z novodobého vydání Miscellanei Bohuslava Balbína) připomíná, jak byly na sklonku 17. století Čechy bohaté na „blahodárné prameny, z nichž lze bez újmy pít“, přičemž klasik tehdy neopomněl zmínit, že bezpočet jich měl blahodárné zdravotní účinky. Dnes je situace bohužel opačná: hledání studánky či pramene v české krajině, které by člověk mohl bez obav používat jako zdroj pitné vody, by ve výsledku mohlo spíše připomínat hledání studánky s příslovečnou živou vodou. Přestože jde o publikaci určenou

spíše laickým zájemcům o přírodu, myslím, že by v úvodním textu bylo určitě dobré také zmínit zákon o vodách (tzv. Vodní zákon = zákon č. 254/2001 Sb. o vodách, ve znění pozdějších předpisů), který jako naše základní právní norma chrání povrchové i podzemní vody jako ohrožené přírodní zdroje a upravuje právní vztahy k jejich využívání.

Hlavní část knížky obsahuje přehled 22 číslovaných (a pojmenovaných) pramenů a studánek v intravilánech i volně krajinně Ústecka. U každé lokality je uvedena (1) nejméně jedna fotografie, (2) poloha pramene podle systému WGS84 (v jednotném formátu stupňů), (3) číslo odpovídající Národnímu registru studánek (NRS), (4) dostupnost lokality, (5) vydatnost zdroje vody (byla určována subjektivně a relativně) a (5) stručný popis lokality a případně i kvality vody. Voda z celkem 11 studánek a pramenů (tedy plně poloviny z popisovaných) byla podrobena chemickým a biologickým rozborům ve dvou akreditovaných laboratořích. Analyzována byla většina parametrů z tzv. kráceného rozboru pitné vody (blíže viz vyhláška č. 254/2004 Sb.) a některé další veličiny. Výsledky rozborů najdeme v příloze 2 a 3 na konci knížky. Bohužel, většina analyzovaných vzorků z osídlených lokalit normu pro pitnou vodu nesplňuje. Je to převážně díky vysokému obsahu vápenatých iontů (vysoká tvrdost vody), ale také kvůli organickému znečištění koliformními bakteriemi, způsobenému průsakem fekálních odpadů. Přitom jde o lidmi hojně (a v dobré víře) využívané zdroje. Místní občasní uživatelé studánek by tedy takovou vodu určitě neměli používat jako pitnou. Zkoumané parametry studánek z krajiny mimo sídla vyšly podstatně lépe, i když ani ty nelze vždy využívat jako místní zdroj pitné vody (např. kvůli zvýšenému podílu dusičnanových iontů). Na nedostatky v kvalitě vody je u jednotlivých pramenů a studánek přímo upozorněno v textu. Stejně tak autoři upozorňují u mnoha pramenů na to, že postupně slábnou a vysychají.

Informace pro přírodovědce jsou jen okrajové (zmínky o vegetačním krytu a flóře či výskytu larev pestřenek u několika lokalit). Publikace ale nabízí botanikům a především zoologům, kteří se věnují bezobratlým (především hmyzu a měkkýšům) pěkný přehled mokřadních lokalit, které by si zasloužily alespoň orientační průzkum. Pro hydrogeology a kvartérní geology by byly velmi cenné jakékoliv údaje o případném výskytu recentně vznikajících kvartérních vápenců (pěnovců a pěnítců). Zmínku o nich jsem ale hledal marně. Na druhou stranu je přínosné, že všechna místa autoři vyfotili. Konkrétní studánku či pramen lze tedy snáze vyhledat v terénu. A v budoucnu bude také možné srovnat vzhled určité lokality se situací z roku 2018, i když to asi nebylo záměrem autorů.

Knižka je graficky nenáročná, dobře čitelná a přehledná. Mapa studánek a pramenů (příloha 1) by ale měla být určitě vytištěna v menším měřítku. (Použité měřítko je asi 1 : 120.000.) Člověk, který nemá podrobnou geografii Ústí nad Labem a blízkého okolí „v malíčku“ v ní musí déle hledat – nehledě na to, že právě díky příliš malé velikosti písma a číslování lokalit je mapa na samé hranici čitelnosti. Bylo by vhodné mapu zobrazit přes celou dvoustranu a umístit ji přímo doprostřed knížky; snáze by se pak při práci s knížkou hledala. To je ale spíše méně významný nedostatek. Ten, kdo používá např. mapovou aplikaci v tzv. „chytřém“ telefonu či navigaci podle GPS, problémy s dohledáváním konkrétní lokality mít asi nebude.

A na závěr ještě informace pro ty, komu zatím recenzovaná knížka unikla: její fyzický výtisk je dosud možné zdarma pořídit u vydavatele, tedy ústeckého ekologického centra pULec. Digitální verzi ve formátu PDF pak lze získat prostým stažením z webu téhož ekocentra (<https://drive.google.com/file/d/178rf0zYj5QUtE3PKZ3Fh9eUIHs0sqGYQ/view>).

Podle mě přináší útlá knížička o pramenech a studánkách v Ústí nad Labem a okolí ještě jeden poznatek, který je zde dobré připomenout. Plyne z ní totiž to, co u nás stále ještě dostatečně nevyužíváme: že při regionálním výzkumu přírody a krajiny je často dobré zapojit jak místní vědecké síly (hlavní autorka je odbornou profesí botanička ústeckého muzea, druhý autor učí na vysoké škole

v témže městě), tak i veřejnost. A pokud to má smysl, pak třeba i pracoviště státní správy (zde laboratoř Státního zdravotního ústavu) i tzv. sociální sítě.

Kromě toho je zpracované téma podle mého názoru ideálním námětem k několika pěkným vycházkám pro celou rodinu i s dětmi, z níž si kromě pobytu na čerstvém vzduchu všichni odnesou i trochu dalšího poznání okolí místa svého bydliště. To je nakonec (mezi řádky) dobře patrné i z doplňkové internetové stránky k projektu o studánkách Ústecka. Ta je dodnes přístupná na Facebooku s několika videi a řadou dotazů, námětů a komentářů od běžných zájemců o studánky „u nich doma“. Jistě i proto autoři vybrali příznivý formát knížky, která se snadno vejde do větší kapsy, neřku-li do batůžku. Bude dobré pokračovat v práci autorů jednak sledováním studánek a pramenů uvedených v knížce, jednak dohledáváním dalších takových míst na Ústecku. Nechtěl by někdo zkusit podobně zpracovat studánky a prameny v nějakém dalším území Ústeckého kraje? Je to určitě potřeba a bezesporu by z toho vzešla další zajímavá a užitečná práce.

Vít Joza